

ПОЈАМ, ФИЗИОНОМИЈА И ПРИРОДА ОБЈЕКТИВНОГ АУТОРСКОГ ПРАВА

1. — Објективно и субјективно ауторско право као правни појмови нису у правној теорији довољно разграничени. То се особито запажа у расправљањима о појму и предмету ауторског права, као и његовом месту у правном систему (1). Мешање појмова објективно и субјективно ауторско право доводи до нејасности и то не само ових појмова него и других о којима се у вези с њима расправља.

Осим тога, појмови обејективно и субјективно ауторско право нису, посматрани узајамно, ни сразмерно обрађени. Много више су обрађени појам, предмет, садржина, природа и карактеристике субјективног него објективног ауторског права. Међутим, с обзиром да субјективно ауторско право има свој извор у објективном ауторском праву, то се обрада основних питања овог вида ауторског права намеће као неопходност за боље разумевање субјективног ауторског права, а у првом реду обрада појма, физиономије и природе објективног ауторског права.

2. — Кад се говори о објективном ауторском праву мисли се на ауторско право као скуп правних норми или, друкчије речено, на ауторско право као област права. Ову област права чине правне норме поводом ауторских дела као интелектуалних производа у области књижевности, науке и уметности. Према томе, објективно ауторско право односно ауторско право као област права је скуп правних норми поводом ауторских дела у области књижевности, науке и уметности.

Правне норме које чине ауторско право, с обзиром на порекло и начин настанка, имају унутрашњи и међународни карактер. Унутрашње ауторско право чине правне норме које доноси одређена држава, а међународно ауторско право правне норме које настају споразумом више држава (најмање две). Сходно томе, говори се о унутрашњем и међународном ауторском праву. Међутим, ову поделу ауторског права треба условно примити. То стога што ауторско право, било да се састоји у правним правилима које поставља поједина држава било у правним правилима која настају као резултат споразума више држава, представља део правног система државе у питању, јер међународни споразум ратификацијом постаје саставни део њеног правног система. У области ауторског права нема, дакле, међународних норми које би аутоматски биле примењиване на територији појединих држава без њиховог пристанка, односно против њихове воље. Према томе, подела ауторског права на унутрашње и међународно представља, правно посматрано, систематику која се врши у оквиру ове области права. Иначе, ова област, посматрана као целина, представља део правног система одређене државе.

Међутим, ако се изађе из оквира формалноправног посматрања ауторског права, запажа се да подела ове области права на унутрашње и

(1) В. на пример: Др. Војислав Спаић: Ауторско право, Сарајево 1957, с. 11—30; Правна природа ауторског права, Годишњак III, 1955, с. 207—234; Др. Alexander Elster: Urheber — und Erfinder — Warenzeichen — und Wettbewerbsrecht, Zweite Auflage. Berlin und Leipzig 1928, S. 60 и 85—91; Bussmann—Pietzcker—Kleine, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Dritte Auflage, Berlin 1962, S. 317 и следеће.

међународно има и одређен значај. Наиме, међународна ауторскоправна правила, једном створена, имају споствени живот. Она се стално по обиму и садржини развијају с тенденцијом да се наметну као нешто што држава треба да прихвати, по чему треба да поступа и у складу с чим треба да формира своје унутрашње ауторскоправне норме.

3. — Ауторскоправне норме односно, друкчије речено, правне норме поводом ауторских дела у области књижевности, науке и уметности могу да буду по својој природи различите. Оне могу бити приватноправне (2), управноправне, кривичноправне и, евентуално, друге природе. Поставља се питање које од њих условљавају постојање објективног ауторског права као правне области или, друкчије речено, које од њих чине срж ауторског права и одређују његову физиономију, а у вези с тим и питање природе ауторског права као области права.

У законодавству није редак случај да се у законским актима поводом ауторских дела налазе заједно и приватноправне, и управноправне и кривичноправне норме или пак неке од њих (3). Исто тако у правној теорији, особито у општим делима о ауторском праву, је такође уобичајено да се говори о свим нормама у вези са ауторским делима без обзира где се оне налазе: у прописима о ауторском праву или у кривичним законима (4).

При упоређењу обима појединих врста норми поводом ауторских дела уочљиво је да претежан део чине приватноправне норме. Управноправне, кривичноправне и евентуално друге норме чине незнатан део. То исто се запажа и при упоређивању излагања о појединим врстама правних норми у делима о ауторском праву: излагање о управноправном и кривичноправном виду регулисања чини незнатан део.

Незнатност обима других врста правних норми поводом ауторских дела у односу на ауторске приватноправне норме омогућава да се, ради комплексности правне заштите, правнотехничких и других разлога, обухвати истим правним актом (законом, уредбом и др.), поред приватноправ-

(2) Изрази „приватноправан“ и „приватно право“ су у овом раду употребљени као појмови који треба да означе врсту правних норми или област права у односу на друге врсте правних норми и област права. Друкчије речено, они треба да означе разлику у природи правних норми и области права која постоји у правном систему између тзв. приватноправних и јавноправних норми односно између тзв. приватног и јавног права. С обзиром да све правне норме потичу од државе, односно владајуће класе, то изрази „јавно право“, „приватноправан“ и „приватно право“ нису погодни да означе једну од унутрашњих класификација правних норми и области права у правном систему. У недостатку бољих, послужили смо се уобичајеним изразима с тим што изразе „приватноправан“ и „приватно право“ не треба схватити у смислу да постоји право које стварају поједини субјекти права насупрот друштвено-правном систему и независно од њега.

(3) В. на пример: наш Закон о ауторском праву од 1957, „Сл. л. ФНРЈ“ бр. 36/1957; немачки Закон о ауторском праву на књижевним и музичким делима од 19. VI. 1901 и Закон о ауторском праву на делима ликовне уметности и фотографијама од 9 јануара 1907; аустријски Савезни закон о ауторском праву на књижевним и уметничким делима и о сличним заштићеним правима од 9 априла 1936, са изменама и допунама од 14 јула 1949 и 8 јула 1953; совјетски Основи ауторског права СССР од 1928 и Ауторско право РСФСР од 1928. Сви наведени страни законски текстови објављени су у издању Института за опоредно право у Београду под називом „Закони о ауторском праву“, серија Е, број 19, свеска III, Београд 1959.

(4) В. на пример: Др. Војислав Спаић: н. д.; Dr. Eugen Ulmer, Urheber — und Verlagsrecht, Zweite Auflage, Berlin — Göttingen—Heidelberg, 1960; Bussmann—Pietzcker —Kleine: н. д.; Dr. Alois Troller: Immaterialgüterrecht, Band II, Basel und Stuttgart, 1962; H. Desbois: Le droit d'auteur, Paris, 1950; La propriété littéraire et artistique, 1953; М. В. Гордон: Советское авторское право, Москва — 1955.

ног, и уставноправног, кривичноправни и евентуално други вид правног регулисања поводом ауторских дела. Она такође омогућава да општа дела о ауторском праву, поред излагања о ауторским и приватноправним нормама, обухвате и излагање о осталим нормама у вези с ауторским делима, у првом реду о кривичноправним и управноправним.

Међутим, све врсте норми поводом ауторских дела не чине бит ауторског права као области права или, друкчије речено, не условљавају постојање ауторског права као правне области. Бит ауторског права чине ауторске приватноправне норме, односно оне условљавају постојање ауторског права као области права. То произилази из карактера стварања, коришћења и промета ауторских дела, дакле, из карактера области живота коју ауторско право регулише. Наиме, интелектуално ауторско стваралаштво као једна од манифестација духа и ума представља делатност која може да се развија само под друштвено-правним режимом који чин стварања препушта слободном нахођењу интелектуалних стваралаца, обезбеђујући у исто време друштвено подстицање овог стваралаштва путем признања ствараоцима и другим заинтересованим субјектима одређених права поводом створених дела.

Препуштање ауторског стваралаштва слободном нахођењу интелектуалних стваралаца условљено је природом интелектуалног стваралаштва. Представа о ауторском делу ма које врсте ствара се у унутрашњем бићу ауторовом и у њему најпре добија потребне елементе. Њено испољавање у спољном свету у виду готовог производа је одраз онога што је аутор носио у свом унутрашњем бићу и последња и уједно интелектуално-стваралачки и друштвено гледано најважнија фаза интелектуалног ауторског стварања. Ношење идеје и њено обликовање у унутрашњем бићу ауторовом може да траје дуже или краће време. Осим тога, интелектуални стваралац не може увек да ствара ауторска дела и то од њега не треба захтевати. У неким случајевима неопходне су дуге припреме и обиман претходан рад да би могло да се говори о евентуалној појави ауторског дела, а често и не долази до стварања дела (на пример, у области научног стваралаштва). Најзад, није редак случај да ауторско дело настаје као резултат тренутне инспирације. У сваком случају тренутак појаве, као и сама појава ауторског дела, су неизвесни.

С обзиром на карактер интелектуалног ауторског стварања, на унутрашње снаге на којима почива и недоступност тим снагама, оно се као делатност која започиње у унутрашњем бићу ауторовом а испољава се у виду ауторског дела као готовог производа мора препустити ствараоцу. Друштво може и треба да ствара и обезбеђује услове у којима ће интелектуалне ауторове стваралачке снаге што боље доћи до изражаја и у којима ће интелектуални стваралац наћи моралне и материјалне подстицаје да интелектуално ствара. А то се постиже путем регулисања ове области живота правним нормама које интелектуално ауторско стваралаштво препуштају интелектуалним ствараоцима, обезбеђују моралну и материјалну заинтересованост путем признања и заштите одређених права поводом дела која створе, омогућавају распрострањавање дела и његову доступност јавности за

живота и после смрти аутора, које најзад признају другим заинтересованим лицима могућност стицања одређених права поводом ауторских дела. Друкчије речено, то се постиже правним нормама које допуштају и обезбеђују извесну аутономију воље субјеката права поводом ауторских дела слично, на пример, грађанскоправним и привредноправним нормама које такође допуштају и обезбеђују извесну аутономију воље субјеката права у вези с материјалним и другим добрима. Према томе, ауторскоправне норме, због природе интелектуалног стваралаштва, морају имати приватноправни карактер. Принуда и принудноправно регулисање процеса интелектуалног стваралаштва или административна режија овог стваралаштва су као средства неупотребљиви, за разлику од области материјалне производње у којој дуже или краће време могу да постоје и постојали су (на пример, ропство и робовски рад). Управноправне норме, уколико се појављују у вези с ауторским делима, доносе се ради каналисања интелектуалног стваралаштва, или ради извесних ограничења које друштво сматра да у овој области треба да наметне или, најзад, ради административног обезбеђења и заштите. Кривичноправне норме поводом ауторских дела имају пак за сврху да пруже кривичноправну заштиту у вези с ауторским делима.

Разноврсност правних норми поводом ауторских дела није специфичност везана за ову врсту добара. Таква разноврсност постоји, на пример, и поводом материјалних добара (ствари). Разлика је у томе што су разне врсте норми поводом материјалних добара далеко бројније и што су углавном већ одавно рашчлањене и систематизоване у одговарајуће гране права: управноправне у управно, кривичноправне у кривично, а приватноправне у грађанско, привредно или међународно приватно право. Ипак, приликом нормативног регулисања грађанскоправне, привредноправне или међународноприватноправне области живота, или приликом њихове теоријске обраде, не може се сасвим избећи неки од других правних видова регулисања (управноправни, кривичноправни или други). Каткад то захтева сам живот и његова правна сигурност (на пример, управноправно регулисање у вези с издавањем тапија и стицањем права поводом непокретности). Међутим, то не смета да се јасно сагледа основна физиономија грађанског права или неке друге гране. У истом смислу треба посматрати и норме поводом ауторских дела и ауторско право као област права. Наиме, управноправне и кривичноправне норме не чине основу ауторског права као области права. Уколико се налазе у законским текстовима у вези с ауторским делима или се о њима расправља у делима о ауторском праву, то је ради економије регулисања, потребе за њиховим постојањем, комплексности регулисања, односно излагања — што омогућава релативно мали обим ових норми у односу на ауторске приватноправне норме.

Према томе, ауторском праву као области права дају физиономију ауторске приватноправне норме. Оне условљавају постојање ауторског права као области права. С обзиром на то, ауторско право, заједно са грађанским, породичним, привредним, међународним приватним и још неким правним областима спада у тзв. област приватног права.

R É S U M É

Notion, physionomie et nature du droit d'auteur objectif

L'auteur a accentué tout d'abord que le droit d'auteur subjectif et le droit d'auteur objectif en tant que notions juridiques ne sont ni suffisamment délimités ni proportionnellement élaborés de la part de la théorie juridique. La notion de droit subjectif est bien plus largement élaborée, ainsi que les questions qui s'y rattachent: l'objet, les caractéristiques, le contenu, la nature etc. Il en est résulté qu'on n'a pas une représentation claire, — ou bien elle ne l'est pas dans une mesure suffisante, — des questions qui se rapportent au droit d'auteur objectif, telles que: son objet, sa nature, sa physionomie, ses caractéristiques, sa méthode, sa place dans le système juridique etc.

En partant du droit d'auteur objectif en tant que domaine du droit, comme ensemble de normes juridiques au sujet des oeuvres d'auteur en tant que produits intellectuels dans le domaine de la littérature, des sciences et de l'art, l'auteur classifie ces normes d'abord par normes intérieures et normes internationales (en considérant comme normes intérieurs juridiquement internationales à partir du moment de la ratification, mais en exposant aussi leur importance indépendante), ensuite par normes de droit civil, de droit criminel, de droit administratif et d'autres pour autant qu'elles existent. A l'occasion de cette deuxième classification il pose la question quelles sont les normes parmi celles qui sont mentionnées qui conditionnent l'existence et de ce fait la nature et la physionomie du droit d'auteur en tant que domaine du droit. Pour répondre à ces questions, l'auteur analyse la nature de la création intellectuelle dans le domaine de la littérature, des sciences et de l'art, car elle conditionne en réalité tant la nature que la physionomie du droit d'auteur objectif, c'est à dire la nature des normes qui le constituent. Après avoir constaté que pour cette création l'existence est indispensable d'une certaine liberté, d'une certaine autonomie d'autant meilleure qu'elle est plus large, il arrive à la conclusion que les normes d'auteur sont contraires au droit qui forment l'essence du droit d'auteur objectif en tant que domaine du droit qui déterminent sa physionomie et sa nature. Les normes de droit criminel, de droit administratif et éventuellement les autres normes dans le cadre du droit d'auteur, ainsi que l'examen de ces questions dans le cadre des ouvrages sur le droit d'auteur font ressortir seulement que le droit d'auteur en tant que domaine du droit ne s'est pas encore affirmé dans une mesure suffisante pour qu'on puisse classer ces normes là où autrement se trouve leur place, comme c'est le cas, par exemple, quand il s'agit de la réglementation des rapports à l'occasion des biens matériels. Enfin, elles peuvent rester aussi dans le cadre du droit d'auteur pour raison de discernement du régime juridique tout entier à l'occasion des ouvrages d'auteur, car elles sont numériquement insignifiantes en ne donnant pas une empreinte au droit d'auteur en tant que domaine du droit. Sur la base de tout ce que précède l'auteur conclut que le droit d'auteur, avec le droit civil, le droit de famille, le droit économique, le droit international privé et quelques autres branches du droit rentre dans le domaine dit du droit privé.